

การจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อก้าวสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0 Elimination of Social Inequality for Thailand 4.0

พระใบฎีกาทวี ออกโย

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพื่อก้าวสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0 นี้มีที่มาจากกระแสความตื่นตัวต่อการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามนโยบายของรัฐ แต่สิ่งที่จะก้าวเข้าสู่ไทยแลนด์ 4.0 ในมิติทางสังคมแล้วมองว่า จะต้องจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมลงให้ได้ก่อน เพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นสิ่งที่กีดกันการพัฒนา โดยเฉพาะความเป็นชนชั้นที่ทำให้เกิดช่องว่างในความไม่ยุติธรรมหรือในความไม่เสมอภาคกัน เป็นสิ่งที่รัฐต้องหาคำตอบในการตอบโจทย์ไทยแลนด์ 4.0 ต่อไป

คำสำคัญ : ความเหลื่อมล้ำทางสังคม, ไทยแลนด์ 4.0

ABSTRACT

To study the Elimination of Social Inequality for Thailand 4.0 has come from the awareness of the country's development to step into Thailand's 4.0 era according to state policy. But what is going to step into Thailand 4.0 in the social dimension then look at what must eliminate social inequality before. Because of a social inequality is a barrier to develop, especially an injustice or inequality is what to create the gaps in the racism, that is what the state to find the answer to Thailand 4.0.

Keyword : Social Inequality, Thailand 4.0

บทนำ

บทความนี้ต้องการเชื่อมโยงปรากฏการณ์หลักสองเรื่องเข้าด้วยกัน คือความเหลื่อมล้ำทางสังคมกับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าสังคมใดมีความเหลื่อมล้ำสูงน่าจะมีความเสี่ยงต่อการเกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นสูง และจะนำไปสู่ความขัดแย้งในเรื่องการดำรงชีพของประชาชนในยุคไทยแลนด์ 4.0 ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจแบบยังชีพ และเน้นการเกษตรแบบพอเพียง โดยไม่ได้มุ่งหวังผลกำไร อะไรกับใคร แต่มุ่งหวังเพื่อการดำรงชีพอยู่อย่างมีความสุข เพราะโดยวัฒนธรรมไทยแล้วได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์จึงไม่ได้เน้นหนักไปในการแข่งขันอะไร แต่เนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้สังคมไทยนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่างๆ โดยเฉพาะการดำรงชีพที่ต้องแข่งขันกันในการหาเงิน ซึ่งปัจจุบันนี้รัฐบาลพยายามผนวกให้สังคมไทยนั้นเป็นสังคม 4.0 แต่การที่เราพยายามให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมา ยิ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมไทย

ที่มาของความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยด่วนและสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือมีการส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนจำนวนหนึ่งทำให้พวกเขาได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากความไม่เท่าเทียมทางสังคมขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สมควรได้รับ พ.ศ.2550 สำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความมั่งคั่ง (Wealth) ของครัวเรือนไทยเป็นครั้งแรก โดยครอบคลุมเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดิน บ้านรถและทรัพย์สินทางการเงินอื่นๆ ร้อยละ 59 ของทรัพย์สินทั้งหมดอยู่ในความครอบครองของครัวเรือนที่รวยที่สุดซึ่งมีเพียงร้อยละ 20 ของทั้งหมดเท่านั้น ขณะที่ร้อยละ 20 ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ยากจนที่สุดมีทรัพย์สินรวมกันเพียงร้อยละ 1 นั่นคือห่างกันถึง 69 เท่า (การเขียนสะท้อนความคิด ความคิดสะท้อนตัวตน ตัวตนสะท้อนจิตวิญญาณ, 2560)

สาเหตุเกิดจากผลพวงของแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจลักษณะ

เฉพาะเอง ไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกละเลยตลาดภายใน เน้นใช้แรงงานทักษะต่ำ ทอดทิ้งการพัฒนาเทคโนโลยีและการปฏิรูปที่ดินที่ไม่เคยมีนโยบายกระจายรายได้ การปกครองของรัฐบาลมีแนวโน้มเป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจ ปิดกั้นขบวนการทางสังคมสู่รัฐสวัสดิการ ผลที่ตามมาคือเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ชุมชนอ่อนแอเพราะมีการละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอน แรงงานหลักของครัวเรือนชนบทหลังไหลเข้าสู่โรงงาน การเข้าไม่ถึงบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจากอุตสาหกรรมการผลิตที่ตอบสนองความต้องการภายนอกมากกว่าภายใน ศีลธรรมจริยธรรมถูกทำลาย คัดค้านความเป็นมนุษย์ลดลงและเกิดปัญหาด้านสุขภาพอนามัย

ความเหลื่อมล้ำได้ถูกหยิบยกขึ้นเป็นประเด็นที่นำไปสู่ข้อเรียกร้องทางการเมืองแม้หลายฝ่ายจะยังมีความเห็นต่างกันว่าความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบันนั้นมีเหตุผลมาจากความไม่ลงตัวทางการเมือง หรือเหตุอื่นกันแน่ แต่เราต้องยอมรับว่าความเหลื่อมล้ำนั้นมีจริงในสังคมไทย และมีมานานแล้ว โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคม การสำรวจโดยหน่วยงานของรัฐในปี 2552 พบว่า ร้อยละ 40 ของคนกรุงเทพฯ และร้อยละ 36 ของคนอีสาน มีความเห็นว่าช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนนั้นสูงมากถึงขั้นยอมรับไม่ได้ และเกือบร้อยละ 80 ของคนไทยทั่วประเทศยอมรับว่ามีความเหลื่อมล้ำของรายได้มีทั้งที่ยังยอมรับได้และมากจนยอมรับไม่ได้ ซึ่งความเหลื่อมล้ำอาจเกิดจากการขาดโอกาส ขาดสิทธิ ขาดทรัพยากร หรือธรรมชาติไม่เข้าข้าง โดยคนไทยร้อยละ 42 บอกว่า คนจนนั้นจนเพราะเกิดมาจน ร้อยละ 57 บอกว่าคนรายนั้นรวยเพราะเกิดมารวย นั่นคือ เห็นว่าความเหลื่อมล้ำเป็นเรื่องของธรรมชาติไม่เข้าข้าง หรืออาจจะเลยเถิดไปถึงเรื่องบุญกรรมแต่ชาติปางก่อน ถ้าคนไทยเชื่อว่าความเหลื่อมล้ำเกิดเพราะเหตุธรรมชาติไม่เข้าข้างหรือกรรมเก่า ถ้าเช่นนั้นจะมาใช้ความเหลื่อมล้ำเป็นข้ออ้างในการเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐไปใยเล่า ต้องตอบว่า เพราะมันเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในสังคมนั่นเองไม่ใช่ว่าใครเกิดมาจนแล้วจะต้องจนไปตลอดชีวิต (ดร. วรวรธรรม ชาญด้วยวิทย์, 2560) จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น สิ่งที่จะชักนำไปสู่การขจัดความเหลื่อมล้ำ เพื่อก้าวเข้าสู่ไทยแลนด์ 4.0 คือนโยบาย

ของรัฐในการที่จะวางรากฐานการพัฒนาสู่ความเสมอภาคในการสร้างมิติการลดความเหลื่อมล้ำลง

ปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย ปี 2556 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558)

1. ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้: ในปี 2556 ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ หรือการกระจาย รายได้ของประเทศไทยมีแนวโน้มดีขึ้นเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปี 2554 และปัญหาการกระจายรายได้อยู่ในระดับ ปานกลาง โดยสะท้อนจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ด้านรายได้ เท่ากับ 0.465 ในปี 2556 และ 0.484 ในปี 2554 โดยในปี 2556 ประชากร 80% (กลุ่มประชากร 10% ที่ 2 จนถึง กลุ่มประชากร 10% ที่ 9) มีส่วนแบ่งของรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2554 แต่กลุ่มประชากร 10% ที่ 1 (คนจนที่สุด) และกลุ่มประชากร 10% ที่ 10 (คนรวยที่สุด) กลับมีส่วนแบ่งของรายได้ลดลง อย่างไรก็ตาม รายได้ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนรวยที่สุด 10% ซึ่งถือครองรายได้สูงถึง 36.8% ของรายได้ทั้งหมด ขณะที่กลุ่มคนจนที่สุด 10% ถือครองรายได้เพียง 1.1% ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น จึงทำให้ความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยที่สุดกับ กลุ่มคนจนที่สุดต่างกันถึง 34.9 เท่า ในปี 2556

2. ความเหลื่อมล้ำด้านสินทรัพย์ทางการเงิน : สินทรัพย์ทางการเงินกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนเล็กๆ โดยสะท้อนจากเงินออมในบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ และบัญชีเงินฝากประจำธนาคารพาณิชย์ที่กระจุกตัว อยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย คือบัญชีเงินฝากที่มีวงเงินเกิน 10 ล้านบาทขึ้นไปมีเพียงจำนวน 111,517 บัญชีหรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 0.1 ของจำนวนบัญชีทั้งหมด แต่มีวงเงินฝากสูงถึงร้อยละ 49.2 ของวงเงินฝากทั้งหมด ในขณะที่บัญชีเงินฝากขนาดเล็กวงเงินไม่เกิน 10 ล้านบาทมีจำนวน 84 ล้านบัญชีหรือคิดเป็นร้อยละ 99.9 ของ จำนวนบัญชีทั้งหมด แต่มีวงเงินฝากเพียงร้อยละ 50.8 ของวงเงินฝากทั้งหมด

3. ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดิน : ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดินในประเทศไทยสูงมาก มีการถือครองที่ดินที่มีเอกสารสิทธิประเภท

โฉนดที่ดินกระจุกตัวอยู่ในคนกลุ่มเล็กๆ โดยกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 20 ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด มีสัดส่วนการถือครองที่ดินสูงกว่ากลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 20 ที่มีการถือครองที่ดินน้อยที่สุด คิดเป็น 325.7 เท่า โดยกลุ่มผู้ถือครองที่ดิน 20% ที่ถือครองที่ดินมากที่สุด มีสัดส่วนพื้นที่ถือครองที่ดินสูงถึงร้อยละ 79.9 ของพื้นที่ทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มผู้ถือครองที่ดิน 20% ที่ถือครองที่ดินน้อยที่สุดมีสัดส่วนพื้นที่ถือครองที่ดินเพียงร้อยละ 0.3 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้น

4. ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาสะท้อนจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net enrollment rate) : โอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการศึกษามีความแตกต่างกันมากระหว่างกลุ่มประชากรที่มีฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน ระหว่างเขตเมือง-ชนบท และระหว่างภูมิภาค โดยเฉพาะการศึกษาในระดับปริญญาตรี จึงส่งผลทำให้โอกาสในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้มีความแตกต่างกันมาก โดยกลุ่มประชากร 10% ที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีที่สุด มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรีมากกว่ากลุ่มประชากร 10% ที่มีฐานะความเป็นอยู่ด้อยที่สุดประมาณ 19.1 เท่า นักศึกษาในเขตเมืองมีโอกาสเข้าถึงสูงกว่านักศึกษาในเขตชนบทประมาณ 2.2 เท่า นักศึกษาในกรุงเทพมหานครมีโอกาสเข้าถึงสูงสุด ภาคใต้ต่ำสุด

5. ความเหลื่อมล้ำคุณภาพการให้บริการสาธารณสุข : ความเหลื่อมล้ำของการกระจาย บุคลากรทางการแพทย์จึงส่งผลให้คุณภาพการบริการมีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค โดยในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ แพทย์ 1 คนต้องให้บริการประชากรสูงถึง 3,918 คน ในขณะที่กรุงเทพมหานครแพทย์ 1 คน ให้บริการประชากรเพียง 1,075 คน ซึ่งแตกต่างกันเกินกว่า 3 เท่า จึงส่งผลต่อคุณภาพการให้บริการ

6. ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางเพศ : โอกาสการเข้าถึงการศึกษามีความแตกต่างกันระหว่างเพศโดยเฉพาะในระดับมัธยมปลายขึ้นไปโดยเพศหญิงมีโอกาสเข้าถึงการศึกษามากกว่าเพศชาย แต่ในด้านการทำงานผู้หญิงมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานน้อยกว่าผู้ชาย และผู้หญิงได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ชาย รวมทั้งด้านบทบาทในการตัดสินใจทั้งทางการเมืองและการบริหารของผู้หญิงจะน้อยกว่าผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่บ่งชี้สภาพปัญหาในภาพรวมของประเทศ และสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำที่กล่าวถึงในตอนต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำมีหลากหลายรูปแบบและมีความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงระหว่างกัน

แต่เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างอันเป็นสาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) พบว่ามาจาก 5 สาเหตุสำคัญดังนี้

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจไทย เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มเจ้าของทุน มากกว่าเจ้าของแรงงาน กล่าวคือผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่มาจากฐานการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ

ผลตอบแทนของทุนจึงเป็นของผู้ประกอบการโดยส่วนใหญ่ และในช่วงที่ผ่านมา نرخรายได้ที่เป็นค่าตอบแทนแรงงานและสวัสดิการคิดเป็นสัดส่วนเฉลี่ยเพียงประมาณร้อยละ 37.4 ของ GDP ในขณะที่รายได้ในสัดส่วนผลตอบแทนของทุนและผู้ประกอบการคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 59.7 ของ GDP จึงกลายเป็นช่องว่างระหว่างชนชั้นรายได้ และระหว่างสาขาการผลิต นอกจากนี้โครงสร้างการผลิตที่มีแรงงานนอกระบบในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 62.6 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ขาดหลักประกันทางสังคมการเข้าถึงสวัสดิการสังคมยังมีจำกัด

2. โครงสร้างการบริหารจัดการภาครัฐมีลักษณะรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง และโครงสร้างพื้นฐานของรัฐกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งหัวเมืองใหญ่ต่างๆ ในภูมิภาคได้ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพระหว่างประชากรในเขตเมืองและเขตชนบท และประชากรในแต่ละภูมิภาค บริการพื้นฐานของรัฐทั้งบริการด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะฝีมือ ด้านสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวหนาแน่นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลรวมทั้งเมืองใหญ่ต่างๆ

3. ปัญหาระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพและความมั่นคงในการดำรงชีวิต ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินจึงมีความเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในโอกาสทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันมีปัญหาต่างๆ ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐปัญหาที่ดิน

รกร้างว่างเปล่าหรือใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินระหว่างราษฎรกับรัฐ ทั้งนี้ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากหน่วยงานบริหารจัดการที่ดินของรัฐยังขาดเอกภาพ ที่ดินของรัฐส่วนใหญ่ขาดความชัดเจนในเรื่องกรรมสิทธิ์ รวมทั้งการขาดระบบฐานข้อมูลที่ดินที่มีประสิทธิภาพ แผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐจึงมีแนวเขตพื้นที่ทับซ้อนกันเองหรือมีหลักเขตไม่ชัดเจน นอกจากนี้ การประกาศเขตป่าสงวน/เขตอุทยานที่ดินของรัฐมิได้มีการสำรวจที่ดินในส่วนที่ราษฎรทำกินและ4

อาศัยอยู่เดิม ประกอบกับกฎหมายที่ดินและป่าไม้ให้อำนาจรัฐในการบริหารจัดการ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน เป็นต้น

ทั้ง 3 ปัจจัยข้างต้น หากรัฐมีการจัดการเกี่ยวกับเรื่อง เศรษฐกิจ นโยบายของรัฐ และที่ดินทำกิน สิ่งเหล่านี้ก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้ เพราะนับปัจจุบันนี้เรามองการพัฒนาเพื่อให้ทันเทียมกับต่างชาติ จะเป็นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน หรือการเข้าสู่การพัฒนาในระดับโลกก็ตาม ปัญหาเหล่านี้เราต้องขจัดออกไปให้ได้

แนวคิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

แนวคิดใหญ่ๆ ในการนำมาวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคม จะมีสำนักคิดใหญ่ 3 แห่ง ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย และวิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ เสรีนิยม (Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) ความแตกต่างระหว่างสำนักคิดทั้ง 3 ส่วนใหญ่อยู่ที่การให้น้ำหนักกับ “เสรีภาพของปัจเจก” และ “ความยุติธรรมในสังคม” ไม่เท่ากันสำนักคิดทั้ง 3 นี้ มีความ “เท่าเทียมกันทางศีลธรรม”(Morally Equivalent) กล่าวคือ ไม่มีชุดหลักเกณฑ์สัมบูรณ์ใดๆ ที่จะช่วยเราตัดสินได้ว่าสำนักคิดใด “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” กัน

สฤณี อาชวานันทกุล (2554) สรุปแนวคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำของสำนักคิดทั้ง 3 ได้ คร่าวๆ ดังต่อไปนี้

1. เสรีนิยม (Liberalism) นักเสรีนิยมสายคลาสสิก (Classical Liberal) และสายลิเบอทาเรียน (Libertarian) โดยทั่วไปจะไม่จับคู่กันเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ

ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเชื่อว่ารัฐควรปล่อยให้มนุษย์ ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไรๆ เองเพราะมองว่าเสรีภาพของปัจเจก คือ คุณค่าและคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ความยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวก “ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย” โดยไม่ต้อง สนใจว่าความเท่าเทียมดังกล่าวจะนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือไม่เพียงใดเนื่องจาก “กลไกตลาด” (ผลรวมของการกระทำโดยเสรีของปัจเจก) คือกลไกที่ดีที่สุดหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดแล้ว ในการสร้างประโยชน์สาธารณะ

2. ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) นักคิดจำนวนไม่น้อย มองว่าโครงสร้างสังคมทุกสังคมล้วนเป็นผลผลิตของ ความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรมในอดีตที่สะสมทับถมกันมานานหลายชั่วอายุคน นักเศรษฐศาสตร์ แพทริก ไดมอนด์ (Patrick Diamond) และนักสังคมวิทยา แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มองว่า สังคมแบบ “คุณธรรม นิยมสมบูรณ” (Pure Meritocracy หมายถึงสังคมที่สมาชิกทุกคนเลื่อนฐานะได้ด้วยความสามารถของตนเองล้วนๆ ไม่ใช่ด้วยอภิสิทธิ์หรือเส้นสายใดๆ) ที่ปราศจากการกระจายความมั่งคั่งไม่ใช่สังคมที่พึงปรารถนา เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จ ในรุ่นของตัวเองจะกลายเป็น “ชนชั้น” ที่ฝังรากลึกสำหรับคนรุ่นต่อไปเก็บความมั่งคั่งที่ดินสะสมเอาไว้เป็นทุนสำหรับลูกหลาน เมื่อเป็นอย่างนี้ลูกหลานของคนจน ก็จะยิ่งเสียเปรียบคนรวยและความเหลื่อมล้ำก็จะยิ่งถ่างกว้างขึ้นเรื่อยๆ เพียงเพราะพวกเขาเกิดมาในครอบครัวที่ยากจนนักคิดที่รณรงค์ความยุติธรรมทางสังคมมองว่า นี่คือความอยุติธรรมทางสังคมที่ต้องการหาทางบรรเทาหรือกำจัดให้ได้มากที่สุด

3. สมรรถภาพของมนุษย์ (Capabilities Approach) อมาตยาเซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์ สวัสดิการเจ้าของรางวัลโนเบลเศรษฐศาสตร์ ปี 1998 คือ ผู้พัฒนาแนวคิดที่ตั้งอยู่บนสมรรถภาพของมนุษย์ (Capabilities) ซึ่งบางคนก็เรียกแนวคิดนี้ว่าวิธีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Approach) แนวคิดนี้ มองว่าทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนเป็น “การลิดรอนสมรรถภาพ” ของมนุษย์และมองว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้เป็นเพียง “เครื่องมือ” ที่นำไปสู่เป้าหมายไม่ใช่ “เป้าหมาย” ในตัวมันเองแนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่มองว่า “ความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) คือ การบรรลุ

อรรถประโยชน์สูงสุด (Maximum Utility)” และอรรถประโยชน์สูงสุดจะบรรลุได้ เมื่อคนมีรายได้และความมั่งคั่งสูงที่สุดสิ่งที่เขามองว่าเป็นเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ คือ “อิสรภาพ” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมกว้างกว่าที่ใช้กันทั่วไป เขาเสนอว่ามนุษย์ทุกคนควรมีอิสรภาพที่สำคัญ 5 ประการด้วยกัน ได้แก่ อิสรภาพทางการเมือง อิสรภาพทางเศรษฐกิจ โอกาส ทางสังคม หลักประกันว่าภาครัฐจะมีความโปร่งใสและการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเช่น ชี้ให้เห็นว่าเมื่อสมรรถภาพของคนถูกลดทอนพวกเขาก็จะขาดอิสรภาพแลอิสรภาพ 5 ประการก็ล้วนส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน .

อย่างไรก็ตามทั้ง 3 แนวคิดนี้ อาจจะไม่ใช่นวัตกรรมที่จะขจัดความเหลื่อมล้ำได้โดยตรง แต่ก็สามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ เช่น แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) จะมองว่า คุณค่าและคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ความยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวก “ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย” ในอีกมิติหนึ่งแนวคิดความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) มองถึงความเป็นยุติธรรมทางชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือคนรวย ต้องมีการจัดสรรทรัพยากรนั้นให้เกิดความเท่าเทียม ส่วนมิติแนวคิดสมรรถภาพของมนุษย์ (Capabilities Approach) มองว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนเป็น “การลดทอนสมรรถภาพ” ของมนุษย์ ฉะนั้นทั้ง 3 แนวคิดนี้จะมิตินในการมองและขจัดความเหลื่อมล้ำที่มีความแตกต่างกัน

แนวคิดไทยแลนด์ 4.0

ความเป็น Thailand 4.0

“ไทยแลนด์ 4.0” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยหรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรุนแรงในศตวรรษที่ 21 ได้ เพื่อให้

เข้าใจ “ประเทศไทย 4.0” ขอลำเรียงเพื่อให้เห็นภาพ คือ ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมามีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคแรก ขอเรียกว่า “ประเทศไทย 1.0” เน้นการเกษตรเป็นหลัก เช่น ผลิตและขาย พืชไร่ พืชสวน หมู หมา กา ไก่ เป็นต้น ยุคสอง ขอเรียกว่า “ประเทศไทย 2.0” เน้นอุตสาหกรรม แต่เป็นอุตสาหกรรมเบา เช่น การผลิตและขายรองเท้า เครื่องหนัง เครื่องดื่ม เครื่องประดับ เครื่องเขียน กระเป๋า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น และปัจจุบัน (2559) จัดอยู่ในยุคที่สาม ขอเรียกว่า “ประเทศไทย 3.0” เป็นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก เช่น การผลิตและขาย ส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ กลั่นน้ำมัน แยกก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ เป็นต้น แต่ไทยในยุค 1.0 2.0 และ 3.0 รายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลางอยู่อย่างนี้ไม่ได้ ต้องริบพัฒนาเศรษฐกิจสร้างประเทศ จึงเป็นเหตุให้นำไปสู่ยุคที่สี่ ให้รหัสใหม่ว่า “ประเทศไทย 4.0” ให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) มีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดภายใน 5-6 ปีนี้ คล้ายๆ กับการวางภาพอนาคตทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนของประเทศที่พัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา “A Nation of Makers” อังกฤษ “Design of Innovation” อินเดีย “Made in India” หรือ ประเทศเกาหลีใต้ที่วางโมเดลเศรษฐกิจในชื่อ “Creative Economy” (Dr.borworn, 2560)

“ประเทศไทย 4.0” เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น

ดังนั้น “ประเทศไทย 4.0” จึงควรมีการเปลี่ยนวิธีการทำที่มีลักษณะสำคัญ คือ เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบันไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เปลี่ยนจาก Traditional SMEsหรือ SMEs ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง (Dr.borworn, 2560)

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมไทย’ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นับตั้งแต่มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2504 - 2509 ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นทันสมัย (Modernization) โดยเฉพาะจุดเน้นของแผนฯ นี้คือ การปูพื้นฐานเพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Facilities) อันได้แก่การเร่งรัดสร้างระบบชลประทาน พลังงาน ถนน ทางรถไฟและการคมนาคมอื่นๆ รวมทั้งโครงการบริการต่างๆ (Services Project) เช่น โครงการวิจัยทดลองด้านเกษตร อุตสาหกรรม และโครงการพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยได้มีการเพิ่มคำว่าสังคมเข้าในแผนที่ 2 คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2510 - 2514) โดยเน้นการพัฒนาสังคมยกระดับมาตรฐานการครองชีพ ขยายผลการผลิตรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศกระจายการพัฒนา และเร่งรัดการพัฒนาสู่ชนบท

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตามแผนที่กล่าวมาทั้งสองแผน ยังไม่ได้มุ่งเน้นการแก้ปัญหาโดยตรง มีแต่จะสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมขึ้นมา เพราะการพัฒนาทุกอย่างเราต้องเริ่มจาก “คน” เป็นอันดับแรก พอมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ยังมีจุดเน้นด้านการกระจายความเจริญสู่ชนบท พยายามลดช่องว่างคนรวยกับคนจน ขยายการผลิตและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และให้ความสำคัญกับการวางแผนครอบครัว และการมีงานทำเป็นครั้งแรก ซึ่งในแผนนี้เป็นการพยายามลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมลงจากแผนฯ 3 เปลี่ยนผ่านการพัฒนาสู่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) มีการกระจายการพัฒนาในรูปแบบภาค และภูมิภาคเพื่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม มีโครงการผันเงิน อาสาพัฒนาชนบท การสร้าง

งานในชนบท (กสช) โดยมีการเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไป เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งในแผนนี้ คือ มีการกระจายอำนาจแต่ไม่มีการเตรียมคนก่อนจะมีการกระจายการพัฒนาจากระดับมหภาคสู่ระดับจุลภาค

นอกจากนี้ใน แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) เป็นแผนที่มีการกำหนดการดำเนินงานในเชิงรับ และเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการกำหนดพื้นที่ตามระดับความยากจน มีพื้นที่เป้าหมายชนบทยากจนทั่วประเทศ 286 อำเภอ และรักษาวินัยทางการเงิน การคลัง แก้ปัญหาการขาดดุลการค้า ซึ่งนำจากแผนฯ 5 นำไปสู่การพัฒนาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) เป็นแผนที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น เน้นให้มีการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น ในแผนนี้รัฐได้เริ่มให้ความสนใจกับเอกชน ในการส่งเสริมให้เอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น คือพยายามพัฒนาให้เป็นแบบทุนนิยมภายใต้อำนาจรัฐ จากแผนฯ 6 สู่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) มุ่งเน้นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จะเห็นได้ว่าในแผนนี้จะเน้นการกระจายรายได้มาก ซึ่งจากแผนฯ ที่ 7 นี้เองที่นำไปสู่การเกิดเหตุการณ์พองสบู่แต่เมื่อปี 2540 จำทำให้รัฐนั้นได้มองมิติการพัฒนาให้ โดยการจัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ในแผนนี้ กำหนดให้คนเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เน้นการวางแผนพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมเข้าด้วยกันมุ่งเน้นความเป็นไทย และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

จากประเด็นการพัฒนาในแผนฯ 8 ได้มีการนำมาเป็นกรอบจัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 - 2549) เป็นแผนที่มีปรัชญาการบริหารประเทศตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียง มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้เกิด

การเชื่อมโยงการพัฒนาทั้งชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับ สังคมไทย เป้าหมายสำคัญของแผนฯ ฉบับนี้คือ การสร้างคุณภาพทางเศรษฐกิจ การยกระดับคุณภาพชีวิตการบริหารจัดการระบบราชการทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นที่ดี กระจายอำนาจให้เกิดการบริหารที่โปร่งใสตรวจสอบได้ และเน้น การปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผล มีการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ที่เอื้ออาทรต่อคนจน เปิดโอกาสและสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้คนจนมีความ เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถลดอัตราคนจนให้เหลือไม่เกิน ร้อยละ 12 ของประชากรทั้งประเทศ จากสาระสำคัญหรือจุดอ่อนในแผนฯ 9 รัฐจึงได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) ป็นแผนที่การเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการ เปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คน เป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วม ดำเนินการในทุกชั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนิน งานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลกครอบครัว ออบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุขเศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการ ประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และได้จัดทำวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 ซึ่งสาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1. ความท้าทายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ : โอกาสของประเทศไทย ซึ่งได้วิเคราะห์แนวโน้มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านพลังและอาหาร ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ด้านแนวคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศและการเมืองโลก และโอกาสของประเทศไทย

2. เศรษฐกิจสร้างสรรค์: ทางเลือกเศรษฐกิจไทย ได้วิเคราะห์และเสนอว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่

3. ภาวะโลกร้อน : วิกฤติ สร้างโอกาสการพัฒนา ได้วิเคราะห์แนวโน้มที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคตทั้งทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่างๆ เช่น ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ เศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน เป็นต้น

4. สถาปัตยกรรมทางสังคม: ทางเลือกใหม่ของคนไทย ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของประเทศไทย และสถาปัตยกรรมทางสังคมในระยะต่อไป เช่น 1) การปรับโครงสร้างทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ต่อยอดกับทุนทางสังคม วางรากฐานการพัฒนาสังคมที่ฐานราก การออกแบบสังคมที่มีคุณภาพจากสังคมใน 4 มิติคือ สังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสมานฉันท์ (Social Cohesion) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็นธรรม (Social Inclusion) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) 2) พัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางทุกภาคส่วนสนับสนุน โดยภาคประชาชน ชุมชน เป็นผู้ริเริ่มบทบาทเจ้าของเรื่อง เป็นก่งล้อหลัก มีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการ ภาครัฐลดบทบาทความเป็นเจ้าของเพื่อเป็นผู้หนุนการสร้างสรรค์ภาพของชุมชนและเอกชน

5. สัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล ได้วิเคราะห์และเสนอไว้ว่า สัญญาประชาคม หมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในสังคม

อย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทยตามภูมิภาคต่างๆ ยึดหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตรักษาสีทธิของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และได้มีทิศทางการพัฒนาสัญญาประชาคมใหม่ ไว้ 5 ประเด็นคือ

1) ปรับกระบวนทัศน์ (paradigm) การพัฒนาประเทศใหม่โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา

2) สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value)

3) พัฒนาระบบการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) โดยฉันทานุรักษ์กัน เพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยพัฒนากลไกในระดับภาพรวม และพัฒนากลไกในระดับชุมชน

4) สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไกและกระบวนการบริหารจัดการของทุกภาคส่วนของสังคม

5) ขับเคลื่อนและวางระบบการติดตามประเมินผลในทุกระดับ

จากเนื้อหาสาระโดยสรุปของแผนฯ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 นั้นทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็น ที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา ในส่วนของสัญญาประชาคมใหม่ ได้กล่าวถึง กระบวนการสัญญาประชาคมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำ

ไปสู่การปฏิบัติ (Action) ซึ่งเป็นภาพรวมและแนวทางกว้างๆ ในการนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

เนื้อหาสาระของแผนฯ 11 ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยังมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ขาดหายไป เช่น มิติของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป (National development plan, 2560)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560 - 2564) ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 - 12 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ประเทศไทยต้องเผชิญหรือท้าทายกับการพัฒนาประเทศไทยจากวาทกรรม “Thailand 4.0” Thailand ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่เปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ซึ่งกว่าจะมาเป็น Thailand 4.0 ก็ต้องผ่าน 1.0 2.0 และ 3.0 กันมาก่อน Thailand 1.0 ก็คือยุคของเกษตรกรรม คนไทยปลูกข้าว พืชสวน พืชไร่ เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ นำผลผลิตไปขาย สร้างรายได้และยังชีพ Thailand 2.0 ซึ่งก็คือยุคอุตสาหกรรมเบา ในยุคนี้เรามีเครื่องมือเข้ามาช่วย เราผลิตเสื้อผ้า กระเป๋า เครื่องดื่ม เครื่องเขียน เครื่องประดับ เป็นต้น ประเทศไทยเริ่มมีศักยภาพมากขึ้น Thailand 3.0 (ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน) เป็นยุคอุตสาหกรรมหนัก เราผลิตและขายส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ ก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ เป็นต้น โดยใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ เพื่อเน้นการส่งออก ในช่วงแรก Thailand 3.0 เติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันกลับเติบโตเพียงแค่ 3 - 4% ต่อปีเท่านั้น ประเทศไทยจึงตกอยู่ช่วงรายได้ปานกลางมาเป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว

ในขณะที่ทั่วโลกมีการแข่งขันที่สูงขึ้น เราจึงต้องเปลี่ยนสู่ยุค Thailand 4.0 เพื่อให้ประเทศไทยให้กลายเป็นกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูง ในปัจจุบันประเทศไทยยังติดอยู่ในโมเดลเศรษฐกิจแบบ “ทำมาก ได้น้อย” จึงต้องการปรับเปลี่ยนเป็น “ทำน้อย ได้มาก” ก็จะต้องเปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” และเปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วย (Thailand 4.0, 2560)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างมาก โดยเฉพาะช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งรูปแบบของความเหลื่อมล้ำในภาพรวมได้ 3 รูปแบบ คือ (สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554)

1. ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งและรายได้ (Wealth & Income Inequality) ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่มีลักษณะไม่สมดุลหรือกระจุกตัวในบางพื้นที่หรือบางสาขาการผลิต ส่งผลให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากระจายไปไม่ทั่วถึงทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มบุคคล

2. ความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายโอกาส (Opportunity Inequality) ในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านการศึกษา การเข้าถึงสวัสดิการสังคม และการเข้าถึงแหล่งทุนหรือปัจจัยการผลิต

3. ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจ (Power Inequality) ทั้งด้านสิทธิทางการเมือง อำนาจต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนาทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียม และอาจเกิดการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ต่อกลุ่มที่มีอำนาจในสังคมน้อย

บทสรุป

การจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพื่อก้าวสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0 นั้น อาจจะเป็นเป้าหมายหรือนโยบายอย่างหนึ่งในการนำมาสร้างมาตรการ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในเชิงการพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งที่จะพัฒนาประเทศให้เกิดความก้าวหน้าและทันสมัย พร้อมทั้งพัฒนาคนไปพร้อมกับสิ่งที่เรียกว่าความทันสมัย

(Modernization) แม้ว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมไทยยังจะปรากฏขึ้น ให้เห็นในทุกชนชั้นก็ตาม แต่การพัฒนาที่พยายามที่จะอุดรอยรั่วของความเหลื่อมล้ำทางสังคมลง โดยเฉพาะนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ของรัฐบาลปัจจุบัน ที่พยายามเตรียมคนเพื่อให้หลุดกับดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม จากไทยแลนด์ 3.0 สู่ไทยแลนด์ 4.0 ภายในปี 2575 แต่นั่นคืออนาคตที่เราพยายามที่จะหลุดพ้นพันธนาการของความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้ได้

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2556. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ : บริษัท บี.ซี.เพรส (บุญชิน) จำกัด

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). โครงการศึกษาวิจัยประเด็นนโยบายเชิงลึกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและสังคมไทยภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ. สืบค้น 22 พฤษภาคม 2560 จาก <http://social.nesdb.go.th/>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555. สืบค้น 22 พฤษภาคม 2560 จาก <http://social.nesdb.go.th/>

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564. สืบค้น 24 พฤษภาคม 2560 จาก <http://www.nesdb.go.th/download/plan12>

Thailand 4.0.(2560). สืบค้น 23 พฤษภาคม 2560 จาก <https://www.it24hrs.com/2017/thailand-4-0>

- National development plan. (2560). สืบสืบค้น 23 พฤษภาคม 2560 จาก <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/national-development-plan>
- Dr.borworn.(2560). ประเทศไทย 4.0 โมเดลเศรษฐกิจใหม่. สืบค้น 25 พฤษภาคม 2560 <http://www.drborworn.com/article/detail.asp?id=16223>
- การเขียนสะท้อนความคิด ความคิดสะท้อนตัวตน ตัวตนสะท้อนจิตวิญญาณ.** สืบค้น 31 พฤษภาคม 2560 จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=meenamew&group=1&month=06-2012&date=12>
- ดร. วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์.(2560). ความเหลื่อมล้ำที่จับต้องได้. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สืบค้น 31 พฤษภาคม 2560 จาก <http://tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan/>
- สถณี อาชวานันทกุล. (2554). สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2554 จาก <http://www.fringer.org>